

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

Шаповал Ю.І. Доля як історія. – К.: Генеза, 2006. – 448 с.

У праці дослідника дрібниця відіграє вирішальну роль лише тоді, коли, як-то кажуть, він тримає руку на пульсі історії. Історичні деталі чи навіть історичні дрібниці – річ великої ваги. Саме цим відзначається нова книжка керівника Центру історичної політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України ім. І.Ф.Кураса, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Юрія Шаповала.

У виданні, що з'явилося друком у київському видавництві “Генеза”, зібрано праці, написані переважно в жанрі історико-наукової публіцистики. Усі вони, за винятком трьох, надруковані у 2003–2006 рр. у періодичних виданнях – газетах “День” і “Дзеркало тижня”, часописах рецензій та оглядів “Критика” і “Генеза”, а також як окремі розвідки в колективних працях.

Більшість статей присвячено долям конкретних осіб у контексті подій суперечливого й трагічного для України ХХ століття. Ці події – не тільки “репресовані” імена національної культури, голодомор початку 1930-х років, непроста амальгама польсько-українських взаємин часів Другої світової війни, а й окремо взята особистість у політичному й громадському дискурсі, парадокси сучасного українського політикуму.

Лейтмотивом збірника можна вважати тезу автора про те, що “важливо спробувати адекватно оцінити минуле, оскільки воно все ще заважає вможливитися майбутньому” (с.13). Учений закликає інтелектуальний загал нашої країни активно долати інтерпретаційну кризу в дослідженнях власного минулого, відмовитися від схематизму чи псевдопатріотичного ригоризму.

Історія, на думку Ю.Шаповала, це не замаскована (більш чи менш майстерно) міфологія, а саме розповідь про долю людей, ідей, інституцій. Звертаючись до багатьох деталей складних наукових проблем і предмета гострих дискусій вітчизняних науковців, учений не нав'язує читачеві власної думки, а запрошує до дискусії.

В авторських текстах учений аргументовано і з достатньо високим рівнем мотивації показує особливості однієї з великих криз європейського суспільства. Перед очима читача проходять життєписи й характеристики, незміряні страждання українського народу у ХХ столітті. Перефразо-

вуючи відомого мислителя та історика часів української революції, Ю.Шаповал уважає, що настав час читати власну історію “без брому”, акцентувати не стільки на тому, *як і коли*, але *чому*, для *чого* і *які уроки* зроблено чи можна зробити вже сьогодні. Це стосується саме тих тем, тих історичних періодів, які він, як науковець, добре знає і які резонують із подіями сучасності.

Нові дослідницькі акценти та громадське звучання знаходимо в есеях, які безпосередньо стосуються західних земель України – “Якого кольору був вересень 1939-го?”, “Потенціал взаєморозуміння та історичний простір ненависті. Роздуми над нововіднайденими документами про польсько-українські взаємини під час Другої світової війни”, “Уроки двох репатріацій”, “Українська Друга світова”, “Чи розкрито останню таємницю УПА?”. Цікавий підхід автора і до оцінки ролі й місця відомих політичних і культурних діячів – Володимира Винниченка, Симона Петлюри, Михайла Слабченка, Дмитра Соловоя, Олексія Каплера, Анатолія Кузнецова, Ігоря Моїсеєва, Івана Дзюби.

Актуальними та цінними є й трансформації образу національних трагедій України в дискурсі новітньої історіографії. Цьому присвячено розвідку “пригніченої” пам'яті про голодомор, а також спогади автора про видатного дослідника Голодомору американця Джеймса Мейса, який прагнув розповісти світові правду про геноцид проти українців.

У збірнику представлені й критичні роздуми Ю.Шаповала з приводу виходу у світ книжок і досліджень, присвячених ХХ століттю в долі України (с.332–345). Не залишає без уваги він і власну оцінку подій 1991 року – колапсу Радянської імперії та участі в ньому тогочасної політичної еліти (с.346–352).

Знаковою публікацією є стаття “Два дні народження”, в якій Ю.Шаповал аналізує події грудня 2004 року – розпал “помаранчевих” пристрастей і вибори Президента України, і скеровує свою громадську позицію, закликаючи не ідеалізувати В.Ющенка лишень як третього Президента (с.377), не робити ілюзій, залишати поза своїми вчинками революційний пафос і романтизм.

На завершення додамо, що статті написані вченим у доступній формі, з певним узагальненням, необхідними висновками, а також вдало проілюстровані. Видання закінчується бібліо-

графією надрукованих текстів, іменним покажчиком, а також інформацією про автора.

Збірник статей професора Ю.Шаповала дає можливість задекларувати й представити його досягнення як ученого-історика, ученого-політолога, вдумливого й добросовісного дослідника. Можна без перебільшення твердити, що зібрані в одній книжці розвідки з проблем суспільного розвитку України ХХ – початку ХХІ століть є презентацією його як ученого-оптиміста, який має захоплюючий белетристичний та журналістський хист. З появою цього видання можна сподіватися, що Україна і насамперед українська влада, а відтак світ почнуть звільнятися від міфів про Україну та її історичну долю.

Василь Марчук, Іван Монолатій.

Жерноклеєв О. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.). – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. – 536 с.

Вивчення й висвітлення проблем історії соціал-демократичного руху в Галичині й на Буковині розпочалося практично з його зародженням і триває досі. Однак попри чималу кількість дослідницьких і популярних праць із різних аспектів цього історико-політичного феномена історія національних секцій австрійської соціал-демократії все ж потребувала докладного й об'єктивного висвітлення, як і перегляду багатьох оцінок і суджень із висоти сьогодення. Адже наявний і доступний сьогодні дослідникові корпус історичних першоджерел дозволяє більш повно, докладно й неупереджено, ніж це робилося досі переважно радянською історичною наукою, відтворити минуле соціал-демократичних партій.

Знанням і компетентним сучасним дослідником цих процесів є івано-франківський науковець, завідувач кафедри всесвітньої історії Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доцент Олег Жерноклеєв, відомий вітчизняному читачеві кількома ґрунтовними студіями з історії української соціал-демократії в Галичині в 1899–1918 рр., вивченням політичних біографій діячів західноукраїнського соціал-демократичного руху кінця ХІХ – початку ХХ ст.¹

¹ Докл. див.: Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині. Нарис історії (1899–1918). – Вид. друге, доп. – К.: Основні цінності, 2000; Жерноклеєв О., Райківський І. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. – К.: Основні цінності, 2004.

У новій монографії вченого, присвяченій автономним секціям Соціал-демократичної робітничої партії Австрії (СДРПА), комплексно досліджено історію соціал-демократичного руху в Галичині й на Буковині в складі Австро-Угорської монархії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., висвітлено діяльність національних секцій австрійської соціал-демократії – української, польської, багатонаціональної буковинської, невизнаної єврейської та інших. На значному джерельному матеріалі автором було показано зародження, політико-ідеологічне й організаційне становлення соціал-демократичних партій, складні внутріпартійні процеси, зроблено спробу окреслити місце й роль соціал-демократії в суспільно-політичному житті регіону, визвольній боротьбі народів, національному державотворенні.

Як свідчить текст монографії, автор комплексно дослідив ідейно-політичну, організаційну, культурно-просвітню та іншу діяльність соціал-демократичних партій Галичини й Буковини, їх взаємини між собою, з австрійською соціал-демократією та іншими політичними силами, а також історичні передумови, причини й фактори, що визначали характер, особливості та перебіг найважливіших процесів у робітничому й соціал-демократичному русі, його місце й значення в суспільно-політичному житті Австро-Угорщини.

Цьому сприяло й виокремлення як багатопланового об'єкта дослідження національних секцій СДРПА – Галицької робітничої партії (1890–1892 рр.), Соціал-демократичної партії Галичини і Сілезії (1892–1899 рр.), Польської партії соціал-демократичної Галичини і Сілезії (1899–1918 рр.), Української соціал-демократичної партії Галичини й Буковини (1899–1918 рр.). Вивчено діяльність Буковинської соціал-демократичної партії (1896–1918 рр.), яка складалася з п'яти національних секцій (румунської, німецької, єврейської, польської, української), а також Єврейської соціал-демократичної партії Галичини і Буковини (1905–1918 рр.), як самопроголошеної, але офіційно невизнаної секції СДРПА.

Вирішити основні дослідницькі завдання авторові допомогло використання методів – ретроспекції, періодизації, порівняльно-історичного, проблемно-хронологічного, а також суттєво-змістовного, описового та історико-генетичного. Використання останніх допомогло суттєво проаналізувати й охарактеризувати окремі джерела та їхні групи, що зроблено вдало і з нових методологічних позицій.

Прикметна особливість монографії – висока наукова культура мови автора, чіткість висновків